

Deel 2

Doelgericht en samenhangend werken aan burgerschapsvorming; betekenisgeven aan het begrip 'burgerschap'

Anton Boonen

Een belangrijke eerste stap om interprofessioneel te kunnen samenwerken aan burgerschapsvorming in het brede sociaalpedagogische en educatieve domein is het spreken van een gemeenschappelijke taal. Het is daarbij bijvoorbeeld interessant te onderzoeken of onderwijsprofessionals, welzijnswerkers en pedagogisch medewerkers een zelfde invulling geven aan het begrip burgerschap.

In het onderzoeksproject Over de Grens! (<https://www.hu.nl/onderzoek/projecten/over-de-grens>) hebben we de invullingen en interpretaties van het begrip 'burgerschap' bij hierboven genoemde professionals in 4 verschillende Amersfoortse wijken onderzocht. De bevindingen per wijk zijn hieronder kort weergegeven en verbonden aan de burgerschapsdimensies en -benaderingen die beschreven zijn door Biesta (2021) en Van der Ploeg (2013).

Kattenbroek

Het is interessant te constateren dat de geïnterviewde schoolleiders in hun definitie van burgerschap een verschillende invalshoek hanteren. Zo definieerde één van de schoolleiders burgerschap als het opvoeden als staatsburger, een nuttig en deugdzaam lid van de maatschappij. Dit neigt naar een morele definitie op burgerschap, gekoppeld aan het streven naar maatschappijverbetering. Een andere schoolleider beschreef burgerschap in termen van het leren kennen van jezelf om je te kunnen verplaatsen in de ander. Burgerschap gaat om het ontwikkelen als 'mens'. Deze definitie is sterk gekoppeld aan het zien van burgerschap als identiteitsontwikkeling in verbinding met een sociale definitie. Een derde schoolleider benoemde vooral dat iedereen actief mee moet kunnen doen, het 'participeren' als belangrijkste onderdeel van burgerschap. Dat is belangrijk omdat de samenleving enorm aan het individualiseren is en het heel belangrijk is om de connectie te zoeken zodat mensen zich minder eenzaam voelen.

De geïnterviewde welzijnswerkers en pastoraal medewerker benoemden vooral de sociale definitie van burgerschap, met een accent op socialiteit en participatie. Eén van de welzijnswerkers vatte burgerschap in de volgende woorden samen: 'Een besef en houding dat je niet alleen bent op deze wereld, onderdeel bent van een klas, een straat en een wijk. En dat je daar dus mensen ontmoeten die anders zijn dan jij. Je draagt hier zorg voor en neemt je verantwoordelijkheid want iedereen mag meedoen'. De pastoraal medewerker voegde hier aan toe: 'Het vinden van elkaar om respect te hebben voor elkaars eigenheid en in de noodzaak om elkaars eigenheid te zien'.

De geïnterviewde medewerker van de kinderopvang focuste zich vooral op de morele definitie van burgerschap en gaat in op de rol van burgerschap in identiteitsontwikkeling van kinderen. Volgens haar staat de 'eigen ik' centraal en ontwikkelt die zich door opvoeding, door waar men woont, bij wie men woont en met wie men omgaat.

Leusderkwartier

Eén van de schoolleiders beschreef burgerschap als volgt: 'Burgerschap betekent voor mij burger zijn in een samenleving met verschillen, die gebaseerd is op gelijkwaardigheid en gedeelde verantwoordelijkheid'. Ze benadrukte dat de urgentie van burgerschap in de context waar zij werkt (i.e. islamitisch onderwijs) groot is vanwege de contrasterende ervaringen die leerlingen binnen-en buitenshuis op doen. Het is volgens haar van belang dat burgerschap bijdraagt aan worden wie je bent, dat je trots mag zijn op je eigen roots en recht hebt op een plekje in de samenleving.

De andere geïnterviewde schoolleider, actief binnen het katholiek onderwijs, legde de focus van burgerschap op het actief meedoen van leerlingen in de samenleving en een positieve bijdrage kunnen leveren aan die samenleving. Het belang voor haar om dit op haar school aandacht te geven is omdat verdraagzaamheid en het leren omgaan met elkaar kun je op de basisschool aanleren, o.a. door het tonen van voorbeeldgedrag van degenen die binnen de school aanwezig zijn.

Gekeken naar deze definities van burgerschap dan wordt zichtbaar dat beide schoolleiders aandacht hebben voor de sociale dimensie van burgerschap, met vooral een focus op het meedoen in de maatschappij én het ontwikkelen van de eigen identiteit.

De geïnterviewde welzijnswerkers legden in hun definitie van burgerschap de nadruk op het betrekken van kinderen in besluitvorming om er voor te zorgen dat kinderen een stem hebben en hun mening te waarderen om er voor te zorgen dat niemand wordt uitgesloten. Deze welzijnswerkers gaan hierbij vooral in op de politiek-democratische dimensie van burgerschap, namelijk het hebben van inspraak en oefenen van vaardigheden om politiek en maatschappelijk te participeren.

Tenslotte legden de (buurt)sportcoaches het accent op het respect hebben voor elkaar, het elkaar helpen, het aandacht hebben voor diversiteit en het bewust zijn van elkaars inzichten. Sport is erg belangrijk in het samenbrengen en het samen leren spelen van kinderen. De buurtsportcoaches beschrijven, overeenkomstig met de schoolleiders, hun definitie van burgerschap vooral vanuit een sociale dimensie op burgerschap, met een specifieke focus op het ontwikkelen van sociale cohesie en saamhorigheid.

Kruiskamp-Koppel

Alle geïnterviewde schoolleiders beschreven burgerschap voornamelijk in termen van participatie; het actief meedoen in de maatschappij. Een schoolleider zei bijvoorbeeld: 'Burgerschap gaat over het vullen van een rugzak om op een positieve manier om te gaan met ingewikkelde vragen uit de praktijk'. Een andere schoolleider gaf aan dat kinderen als ze de school verlaten bagage hebben om als zelfstandig burger een bijdrage te leveren aan de maatschappij van de toekomst.

De geïnterviewde welzijnswerkers focusten zich in hun definitie van burgerschap met name op de sociale dimensie. Burgerschap gaat vanuit hun perspectief vooral op het omgaan met de mensen om je heen, het respect tonen naar elkaar én kinderen vaardigheden en bewustzijn bijbrengen om met elkaar samen te leven. Dit is van belang om de tweedeling of meerdeling in de maatschappij te voorkomen alsmede het realiseren van verbinding.

De gesprekken laten zien het niet vanzelfsprekend is dat professionals eenzelfde invulling geven aan het begrip 'burgerschap' en dat afstemming nodig is om tot een gezamenlijke definitie te komen. Dat het voeren van een groepsgesprek loont om tot een gezamenlijke definitie van burgerschap te komen werd duidelijk binnen de wijk Scala-Schuilenburg. Waar bij de andere wijken individuele gesprekken werden gevoerd met professionals, koos men er in Scala-Schuilenburg voor om een groepsgesprek te voeren.

Scala-Schuilenburg

Tijdens het groepsgesprek werd gezocht naar een gemeenschappelijkheid, resulterend in de volgende gezamenlijke definitie van burgerschap:

“Burgerschap betreft in ons perspectief het actief meedenken en meedoen in de samenleving op welke manier dan ook. Daarin de ruimte krijgen om jezelf te kunnen zijn, met je eigen waarden, normen en cultuur. Het omgaan met de normen en waarden en achtergrond van een ander, daar zicht op, respect voor en interesse hebben. Weten waarom andere mensen misschien andere keuzes maken en waar die vandaan komen. Daar is geen goed of slecht in. Een open dialoog kunnen voeren tussen die verschillende opvattingen. Samen leven, samen werken, samen ontwikkelen en samen plezier en iedereen in hun kracht. Iets kunt betekenen voor je naasten. Je in willen zetten voor een ander en rekening houdt met elkaar.”

Deze definitie spreekt over burgerschap in termen van (1) de ontwikkeling van de eigen identiteit (i.e. ruimte om jezelf te zijn met je eigen waarden, normen en cultuur), (2) het participeren in de samenleving (i.e. het actief meedenken en meedoen) en (3) de nadruk op socialiteit (i.e. samen leven, samen werken, samen ontwikkelen en samen plezier maken).

Het zoeken naar een gemeenschappelijke invulling van het burgerschap is een mooie eerste stap in het komen tot een gedeelde verantwoordelijkheid om burgerschap doelgericht en samenhangend vorm te geven. Een volgende stap in dit proces is om met elkaar een gedeelde en gemeenschappelijk wens, doel of ambitie te formuleren voor de nabije toekomst.

Referenties:

Biesta, G. (2021). *Burgerschapsvorming: Pedagogische en levensbeschouwelijke eigenheid op het democratisch speelveld*. Whitepaper Verus Vereniging voor katholiek en christelijk onderwijs.

Van der Ploeg (2013). Burgerschap, burgerschapsideologie en burgerschapsvorming. Vereniging van Taalspecialisten. Opgehaald via http://verenigingvantaalspecialisten.nl/wp-content/uploads/2014/12/vdPloeg_2013_Burgerschap_burgerschapsideologie.pdf